

Pogled na Miren z Mirenskega gradu

Miren – nemiren kraj ob meji

V. M.

Miren je starodaven kraj na zahodu Slovenije, južno od Gorice, ob reki Vipavi in ob vznožju Krasa. Lani je župnija Miren po uspešni prenovi cerkve izdala zajetno knjigo *Župnija Miren skozi stoletja*, ki jo je napisal France Baraga.

Naj iz te vsebinsko zelo bogate in prav tako lepo ilustrirane knjige povzamemo nekaj odlomkov, ki kažejo, da je bil Miren še en kraj, ki je med vojno doživel podobno usodo kot Dražgoše.

Kapitulacija Italije Do kapitulacije Italije je bil na Primorskem kljub vsemu relativen mir. V dveh letih do konca vojne pa je Primorska po številu žrtev dohitela slovensko povprečje. Pri tem ni umanjkal niti Miren, saj je v vojni umrlo več kot 80 Mirencev.

Kapitulacija Italije 8. septembra 1943 je navdala ljudi s prepričanjem, da se bo vojna kmalu končala. Navdušenje ob »skorajšnji« osvoboditvi je spravilo Primorce na ceste v veselim rajanju s slovenskimi zastavami

in petjem slovenskih pesmi, ki so bile toliko časa prepovedane. Partizani, ki so se prej skrivali po gozdovih, so prišli na dan. Razoroževali so italijansko vojsko, ki se je umikala v notranjost Italije ... Iz vojašnice pri Štantu in z letališča na Rohaj so odnesli orožje, ljudje pa so pobrali še vse drugo, kar se je dalo odnesti. Samostan na Mirenskem gradu je bil izropan. Ljudje so iz njega brezumno odnašali pohištvo in iz hlevov odgnali živino.

Prihod Nemcev Dvanajstega septembra 1943 popoldne so Gorico zasedli Nemci. Partizani, oboroženi z italijanskim orožjem, so ostali na položajih ob robu mesta do 15. septembra, ko so se morali umakniti pred tanki. Ob tem so Nemci zavzeli tudi

gornji Miren. V dolnji Miren niso mogli, ker so partizani zažgali most čez Vipavo in branili fronto na Krasu. Med 18. in 20. septembrom 1943 so poskušali Nemci priti na levi breg Vipave. V spopadih je bila poškodovana cerkev na Mirenskem gradu, v Mirnu pa sta bila zadeta zvonik in prezbitarij.

Dotlej so partizani izvajali samo posamezne akcije in bombardirali letališče, 22. septembra pa so organizirali splošen napad na Gorico. Nemci so še istega dne neuspešno odgovorili s protinapadom, 25. septembra pa so prebili t. i. goriško fronto. Hudi boji so bili tudi pri Mirnu, kjer so Nemci že zjutraj prekoračili Vipavo, ubili štiri vaščane, deset ali enajst pa jih odpeljali. Name-ravali so jih poslati v internacijo,

a so jih čez mesec dni izpustili. Partizani so se umaknili skozi Vrtoče proti Renčam in v Vipavsko dolino. Za njimi so šli Nemci čez dolnji Miren s tanki. Pri tem so od Grabca do šole požigali hiše. Nekaterim je zgrelo vse in so se morali odseliti, tisti, ki so imeli živino, so ostali in si zasilno uredili dom v hlevu ali lopi. Nekaterim pa je uspelo ogenj spotoma pogasiti.

Med Nemci in partizani Na Peči onstran Vipave so v partizanskem napadu padli štirje Nemci, ki so se 15. septembra prvi pripeljali iz Trsta. Domačini so jih pokopali in grobove prikriji. Čez dva ali tri mesece so prišli Nemci v vas in začeli spraševati, kje so zakopani štirje ubiti Nemci. Nihče ni hotel

povedati, ker so se bali, da bo vas požgana. Posvetovali so se med seboj in na nasvet advokata Bobiča so prosili župnika Oskarja Pahorja, da sta z advokatom šla do Nemcev in jim povedala, zakaj ljudje molčijo. Drugi dan jih je advokat Bobič peljal na kraj, kjer so bili padli Nemci pokopani. Nemci so si ogledali grobove, da bi jih odkopali. Neko soboto popoldne maja ali junija 1944 so s tanki obkolili vas, odkopali trupla in jih odpeljali. Oktobra 1943 so partizani novačili fante v partizansko vojsko. Eden od nabornikov s Peči se je spominjal, da so prihajali vsak dan in zadnji dan so rekli: »Če danes ne greste, je šus ...« In so šli vsi, kar jih je bilo. V Gregorčičevi brigadi jih je politkomisar vsako nedeljo peljal na Lokve k maši.

Izzivanje nesreče Konec oktobra 1943 sta dva partizana, ki nista bila domačina, pred Faganelovo hišo pri Štantu v dolnjem Mirnu ubila Nemca. Ta je prišel iz Gabrij z motorjem, da bi si ogledal porušeni most v Mirnu, in se po isti poti vrnil. Partizana sta ga počakala na križišču poti v Vrtoče. Tam sta

pritekla ven, streljala na Nemca in ga ubila. Domačim dekletom sta ukazala, naj ga zakopljejo, sama pa sta zbežala. Domačini so Nemca zagrebli v jarek na sedanjem nogometnem igrišču, motor pa skrili v grmovje. Že po dveh urah je prišel cel avtobus Nemcev iskat pogrešanega. Ko so ga našli, so pobrali sedem ali osem družin iz okolice in jih peljali k jarku. Tam so ukazali dvema štirinajstletnima fantoma skopati globoko jamo, da bi jih tam vse postrelili in zagrebli vanjo. Ljudje so se v smrtni grozi stisnili skupaj, da jih niso mogli ločiti in ne vreči v jamo. Med prerivanjem je prišel zet bivšega župana Scalettarija, ki je bil Nemec, in posredoval zanje, češ da ljudje niso nič krivi.

Partizanski umori Fantje so po vrnitvi iz italijanske vojske šli v partizane, moške so partizanom na skrivaj popravljali čevlje, dekleta so nosila pošto, spodbujala ljudi, skrbela za ranjence ... Veliko pa je bilo razočaranje dobromislečnih ljudi, ko so bili iz njihovega kraja odpeljani in neznano kje ubiti zavedni sovaščani. 13. oktobra 1943 so partizani odpeljali iz Vrtoč tri Blažičeve brate, Avgušтина, Jožeta in Karla, ter 19-letno Marijo, Avguštinovo hčerko. Niso se več vrnil.

Čez štiri tedne, 10. novembra 1943, so iz Mirna odpeljali tri moške: profesorja Cirila Šinigoja, ki je leta 1938 doktoriral na Univerzi v Padovi, Bogomila Klančiča in Venčeslava Štanta. V Vrtočah so jih zasliševali, nato so jih peljali dalje proti Renčam. V nedeljo, 14. novembra, so po isti poti odpeljali še Alojza Rusjana in Vero Lestan. Nobeden se ni vrnil. V arhivu Vosa se je v prepisu ohranilo poročilo, ki opisuje aretacijo in uboj profesorja Cirila Šinigoja ter aretacijo Venčeslava Štanta iz Mirna. Zanj piše: »Priznal je, da je bil v organizaciji bele garde in da se ni odzval NOV. Izpovedal je sledeča imena: Šinigoj Ciril (profesor), glavni organizator, likvidiran; Krpan Ivan, prvi organizator (likvidiran); Vera Lestan, organizatorica, likvidirana ... «

Ena njenih prijateljic, prej navdušena sodelavka v OF, je ob teh nedolžnih mirenskih žrtvah izjavila, da so se ji šele tedaj odprle oči in da je spoznala, da se partizanska vojska pravzaprav bori za zmago komunizma, ne pa za resnično svobodo naroda.

Načrtovani so bili umori še drugih Mirencev, po pričevanju nekaterih domačinov kar nekaj deset. Ker pa čez Vipavo ni bilo mostu in so se čez prevazali s čolnom, je bilo oteženo

odpeljati še koga z druge strani. Poleg te jesenske akcije Vosa so partizani januarja 1944 iz gornjega Mirna zvalili na občino v dolnjem Mirnu, kjer so imeli svoj urad, tudi tričlansko nemško družino: staro mamo, hčer in vnuka, ki je bil star enajst let. Nihče od njih se ni vrnil.

Kje so mirenske žrtve pokopane, še danes ni znano.

Drugi požig Mirna Dne 1. februarja 1944 sta prišla v Miren dva Nemca na ogled usnjarn Scalettari (kasnejši Ciciban). Partizani so ju prijeli in odpeljali neznano kam. Naslednji dan so v Miren prišli Nemci, obkolili vas in v dolnjem Mirnu pregledali hiše, da bi našli pogrešana. Spotoma so pobrali vse ljudi, kar so jih našli, in jih prepeljali čez Vipavo v gornji Miren. Zagrozili so, da bodo ustrelili vsakega desetega moškega, če se odpeljani ne vrnejo do štirih popoldne. Dva domačina so poslali na drugo stran Vipave proti Vrtočam, da poiščeta pogrešana in ju pripeljeta nazaj. Ženske z otroki, ki so jokali, so ob 11. uri poslali domov in jim rekli, naj možem pripravijo kosilo, stvari v hiši pa pospravijo, ker bo Miren požgan. Poslanca sta se pravočasno vrnila, vendar brez pogrešanih. Župnik Pahor, ki je dobro govoril nemško, je pri Nemcih posredoval, da niso streljali talcev. Vendar so sklenili požgati spodnji Miren, se pravi tisto, kar je še ostalo od septembrskega požiga. Nekaterim hišam pa je bilo tudi tokrat prizaneseno ali so jih sproti pogasili. Ob štirih je bila izstreljena raketa za začetek požiganja, ob petih, bilo je že v mraku, je nova raketa naznanila konec požiga. Kar nekaj družin je ostalo brez vsega.

Bombardiranje Mirna Tega usodnega dne dopoldne je bil v Gorici in na letališču na Rohaj dan alarm za nevarnost zračnega napada, vendar je bil ob 10. uri preklican. Malo pred 11. uro se je zaslišalo močno golčanje. Med Vrhom in Gradom so se pojavila angleška in ameriška letala, nekatera bolj svetla, druga temnejša, drugo ob drugem. Tri eskadrilje, vsaka po kakih osemnajst

Nagrobnik dr. Cirila Šinigoja, ki so ga umorili partizani

Miren je znan predvsem po romarski božjepotni cerkvi na Mirenskem Gradu.

► letal. Bombnike so spremljali lovci. Od Rubij proti Mirnu so letala že začela bombardirati. Letela so čez Miren in letališče do Bilj, Vrtojbe, Šempetra in zavila proti Avstriji. Spotoma so metala šrapnelske bombe, ki so se razpršile v smrtonosne drobce. Eksplozije so ljudi zbegale. Eni so hoteli v hiše odpirati okna, da jih eksplozije ne bi razbile, matere so iskale otroke, drugi so bežali v zaklonišča. Marsikdo ni utegnil narediti dveh korakov, ker so ga delci eksplozivne granate že dosegli. Letala so odvrгла svoje breme in pustila za sabo strašen prizor. Kamor si pogledal, povsod mrtvi in ranjeni, razmesarjeni, umazani od zemlje. Povsod je bila kri,

iz vseh krajev se je slišalo jokanje in stokanje. Žival na polju je splašena begala in dirjala na vse strani s plugom ali vozom vred. Asfaltirana cesta je bila posejana z lijaki, ki so jih naredile bombe ob eksploziji. Na Rojah je gorelo. Bilo je kakor na sodni dan.

Uničenje V Mirnu je skoraj vsa hiša imela koga ranjenega ali mrtvega, posebno na Bregu. Iz Rupe ni bil ubit nihče, s Peči pa ena ženska in dekle, ki se je na Bregu učilo šivati. Ranjence in mrtve iz gornjega Mirna so ljudje začeli nositi v cerkev. Ležali so na slamnjačah po sredi cerkve in pod korom. Tu jih je že čakal župnik Pahor. Hodil je od enega

do drugega, jih spovedoval, jim delil odvezo in bolniško mazičenje. Ljudje so stokali in prosili: »Pridite, gospod župnik, k meni, pridite!« Pahor jih je tolažil v solzah, ko je videl mlada življenja, da se poslavljajo s tega sveta. Ves čas je bil z njimi in molil, ko so čakali na smrt. V tem so pred cerkev Nemci že pripeljali tovornjak, da bi nanj naložili ranjence in jih odpeljali v bolnišnico v Gorico. S tovornjaki so prišli tudi do mostu čez Vipavo v Gabrjah po ranjence iz dolnjega Mirna, kamor so jih z vozovi pripeljali partizani. Tu so jih skupaj preložili na nemške tovornjake, da bi hitreje prišli do bolnišnice.

30 mrtvih Iz bolnišnice se jih veliko ni vrnilo. Kdor je bil hudo zadet, ni čakal naslednjega dne. Še tisti, ki so bili laže ranjeni, so bili v bolnišnici dolgo časa. V Mirnu je za posledicami bombardiranja umrlo 30 ljudi, od katerih sta bila dva s Peči in eden iz Ločnika. Pet ljudi pa je umrlo v Orehovljah. Naslednji dan je bila nedelja in praznik sv. Jožefa. Ob treh popoldne je bil pogreb dvajsetih žrtev, med njimi petih otrok. Na mirenskem pokopališču so izkopali velik skupni grob, v katerega so pokopali večino ubitih, drugega zraven drugega. Danes je na tem grobu plošča z napisom: Padli v borbi 1941–

1945. Na Peči, kjer sta bili ubiti dve ženski, je bil pogreb ob pol petih. Pogreb tistih, ki so umrli v bolnišnici, je bil v naslednjih dneh. Alarmi, ki so naznanjali nevarnost zračnega napada, so se vrstili tudi po bombardiranju, le da je tokrat vsak zarezal v dušo ljudi. V vseh je ostal strah in globoka žalost ter želja, da se kaj takega ne bi zgodilo nikoli več.

Izselitev Mirna Vojne še ni bilo konec. Komandant nemške posadke, ki je stražila skladišče bencina in streliva v Čevljarski zadrugi, je na Potoku pri hiši Fernanda Mozetiča zagledal dva tujca. Hotel ju je legitimirati, a tujca partizana sta komandanta ustrelila in zbežala. Nemci so ranjenega tovariša odpeljali v Gorico v bolnišnico in tam je umrl. Pred smrtjo je povedal, da nanj niso streljali Mirenci. To je Miren rešilo, da so bili prebivalci samo izgnani. Slavko Silič pravi, da je bil nemški komandant dober človek in je marsikaj vedel, vendar je to zadržal zase. Ljudje so ga imeli radi in jim je bilo težko, ker je moral umreti. Po tem dogodku so Mirenci z grozo pričakovali, kaj se bo zgodilo. Besede umirajočega podčastnika so sicer Mirencem prizanesle z najhujšim maščevanjem, vendar so se morali izseliti.

Padel je ukaz, da se mora Miren v 24 urah izprazniti. Ker je bilo to skoraj nemogoče, so popustili in do izselitve je prišlo nekaj dni pozneje. Izseliti so se morali prebivalci gornjega Mirna, a izselila se je tudi večina družin dolnjega dela vasi z levega brega Vipave. Ostalo pa je več družin pri Štanču, pri Šelu in pri Grabcu.

Razkropljeni V kratkem času, ki je bil na razpolago, so ljudje vzeli s sabo najnujnejše stvari. Župnik Oskar Pahor je poskrbel, da so tudi iz župnijske in gradenske cerkve odpeljali kipe sv. Jožefa in Marije in jih spravili v Rupci, ter Žalostne Matere Božje, ki so ga odpeljali v Gorico. Razstavili so tudi orgle, zlato liturgično posodje pa je ostalo v bunkerju v zakristiji. V nedeljo, 14. maja 1944, sta bili doma še obe maši.

Mirenci so se razkropili po sosednjih vaseh. Kolikor so jih

Zaupanje

Karitas ✱

Spoštovani!

Pred vami so življenjske preizkušnje družin, ki potrebujejo podporo in pomoč. Verjamemo, da nam bo skupaj z vami uspelo njihovo življenje premakniti na bolje.

Pomoč potrebuje gospa, ki živi sama z dvema otrokoma. Pred leti se je z njima umaknila pred nasilnim možem. Moževo nasilje, grožnje in pritiski so se žal nadaljevali, zaradi česar je hčerka zbolela za anoreksijo. Psihično je zbolela tudi mati in se zdravi. Sin obiskuje OŠ. Družina se zelo težko preživlja, saj mož ne plačuje preživnine. Ta čas morajo v bloku, v katerem živijo, prispevati sredstva za popravilo strehe in fasade. Glede na nizke dohodke, ki včasih ne zadoščajonitizamesečnopreživetje, družinanezmoresamapokritistroškov. Spoštovani bralci tednika Demokracija, na vas se obračamo s prošnjo, da skupaj pomagamo družini. Hvala!

Slovenska Karitas, Kristanova ulica 1, 1000 Ljubljana, TRR: 02140-0015556761, Sklic: 00 500904, Namen: zaupanje. Informacije: 01/300 59 60 ali www.karitas.si/zaupanje

mogli sprejeti, so jih sprejeli na Peči in v Rupi. V vsaki hiši na Peči in v Rupi je bila vsaj po ena družina iz Mirna. Nekateri so dobili zatočišče v Štandrežu, Vrtojbi pa tudi v Gorici. Župnik Pahor se je umaknil v Štnaver. Tu je upravljal župnijo, ki je v januarju tega leta izgubila svojega duhovnika Alojzija Obida, ki so ga umorili partizani.

Spet je prišel postni čas, vendar v Rupi in na Peči ni bilo več tako mirno. V Šempetru pri Gorici so se nastanili četniki, ki so ustrašovali ljudi že s svojim videzom, z dolgimi bradami in lasmi.

Vera Lestan Vera Lestan je bilo pred desetletji Mirencem dobro znano ime. Izhajala je iz ugledne družine Lestanovih, ki so imeli dom ob stavbi nekdanjega sedeža občine in pošte. Njihova hiša je bila majhna oaza slovenske narodne zavesti in pokončne krščanske drže. Vsi družinski člani so gojili kulturno življenje; bili so glasbeno nadarjeni, radi so prepevali in sodelovali pri prireditvah; imeli so bogato knjižnico, naročeni so bili na slovenske revije in časopise, ki so izhajali v matični domovini in na Primorskem.

Vera Lestan se je rodila 3. februarja 1908, v ljudsko šolo je hodila deloma doma, deloma na Štajerskem, kamor se je družina zatekla v času prve svetovne vojne. Po vrnitvi iz begunstva se je v zavodu Notre Dame v Gorici izšolala za učiteljico otroškega vrtca. Službe ni dobila, ker se kot zavedna Slovenka ni hotela vpisati v fašistično stranko. Kljub temu ji dela ni primanjkovalo. Svoje učiteljsko poslanstvo je skušala uresničevati v sodelovanju z domačim župnikom pri delu z otroki in mladino, na katero je imela velik vpliv. Kot pevovodkinja je vodila tudi otroški cerkveni zbor. Otroke je učila igrice in deklamacije ter jih pripravljala na nastope ob slovesnostih v župniji. Prvoobhajancem je za njihov veliki dan vedno pripravila kakšno presenečenje. Ob nedeljah popoldne je z otroki organizirala krajše izlete v okoliške vasi in v naravo ter jih seznanjala z lepoto slovenske besede in slovenske zemlje.

Učiteljica Vera Lestan

Vodila je Marijin vrtec. Živela je s Cerkvijo in bila duša verskega življenja v župniji. Z veliko skrbnostjo in lepo pisavo je prepisovala note cerkvenih in narodnih pesmi, ki so jih peli v Mirnu.

Po fašizmu komunizem Nesebično je priskočila na pomoč vsakemu, ki jo je potreboval. Ko so bili v Gonarsu internirani številni Slovenci, je bila med prvimi, ki so jim prihiteli na pomoč. Hodila je od hiše do hiše, zbirala živež, denar in obleko in potem vse to vozila v Gonars. Veliko je pomagala tudi misijonarjem na Mirenskem gradu, zlasti v letu njihovega pregona 1934 in spet v septembru 1943, ko so italijanski misijonarji odšli in je hiša ostala prazna. Začela se je druga svetovna vojna in z njo upanje na rešitev izpod fašizma, ki ga je še posebej prižgala ustanovitev Osvobodilne fronte. Propagandisti OF so dobili najboljše sodelavce med vernim ljudstvom, zlasti med dekleti iz Marijine družbe. Tudi Vero so vabili k sodelovanju, saj je imela velik vpliv na mlade in bi potegnila za seboj še druge. Vera pa se ni odzvala vabilom. V ozadju gibanja je slutila delo komunistične partije. Vedela je za sadove komunizma v Sovjetski zvezi in za njegovo nasilje v Mehiki in Španiji pred drugo svetovno vojno. Vedela je tudi za poboje v Ljubljanski pokrajini že od leta 1941 naprej. Ni pa se zavedala, da je tudi sama v smrtni nevarnosti. Po padcu fašizma je

Varnostno-obveščevalna služba (VOS) tudi na Primorskem začela z umori vplivnih ljudi, ki so drugače mislili in niso bili pripravljeni sodelovati z OF.

Vosovski umori O dogodkih iz tistih dni je povedala Marica, roj. Bratkovič, ki se je malo pred tem poročila z Venčkom Štantom: »Ko sem se poročila (22. maja 1943), smo stanovali na domu moža Venčka. Tam sta bila še tata Anton, mama Angela in moja sestra Dragica (poročena Budin), ker je pri njih pogorelo. Začela se je zima in z njo dolgi večeri. Da bi si zgubili čas, smo hodili ob večerih k Lestanovim malo na klepet. Bili smo sosede in smo šli kar čez vrt, saj po cesti nismo smeli, ker je bilo po določeni uri prepovedano. Tako smo šli tudi tisto sredo zvečer (10. novembra), ko so Venčka odpeljali. Bili smo v kuhinji. Lojzka, Verina sestra, je dobila v veži dva partizana. Ravno sta vstopala z dvorišča skozi vrata. Prej sta iskala Venčka doma, in ko jima je tata povedal, kje je, sta po vrtu prišla k Lestanovim. Vstopila sta, se obrnila proti Venčku in rekla: 'Tovariš, moraš iti z nami.' Venček je popravljal partizanom čevlje in je

mislil, da sta prišla po čevlje. Šel je z njima in se ni več vrnil. Pred tem ga je nekdo opozoril, naj gre proč, pa je rekel: 'Zakaj?' Da je mrtev, sem zvedela šele po enem letu, ko sem po naključju slišala nekoga, ki je za mano rekel drugemu: 'Ta še zmeraj čaka moža. Saj ga ni več med živimi.'«

Umor Vere Lestan Verin brat Rafael, ki se je prav tisti dan, 14. novembra 1943, mudil doma, je zapisal v svoj koledar: »Vreme deževno ves dan. Ves dan doma. Zvečer odpeljali sestro Vero, ne vem kam. Žalostno. Dva človeka, oborožena, sta prišla v hišo in drugi so ostali zunaj. V hiši so vse preiskali, ne vem zakaj. Sestra je ravno prišla z Gradu, kjer je ves dan čistila po samostanu z Zalo Klančič. Bila je brez kosila in niti večerjati je niso pustili.« 18. november: »Vreme oblačno. Popoldne mi je Marija peljala z vozičkom kovčka na postajo v Rubije. Tako žalostna sva bila oba ob slovesu ... Nič se ne ve, kaj je z Vero ...« 6. december: »Vreme: noč in dan dež. Moj rojstni dan! Dovršil sem že 53 let ... Od Vere ne vemo še nič. Mogoče da so jo že ubili kot tiste v Istri. Uboga Vera! ...« **D**

Knjiga o župniji Miren

France Baraga je s sodelovanjem mirenškega župnika Cirila Ceja pripravil zajedno knjigo *Župnija Miren skozi stoletja*. V njej skozi štirinajst poglavij sledimo opisom mirenške župnije, s tem pa tudi zgodovini širšega območja Mirna. Uvodoma je avtor opisal kraj Miren, ki je tudi sedež mlade občine, ter začetke mirenške župnije in Mirna v srednjem veku. Sledi opis župnije od 16. do 20. stoletja. Posebej je opisan čas prve in druge svetovne vojne, saj je v obeh vojnah Miren utrpel hudo uničenje: med prvo svetovno vojno je bil kraj na sami frontni črti in je bil povsem porušen, po vojni so Mirenci delili usodo Primorcev, ki jih je dušil fašizem, med drugo svetovno vojno in po njej pa so bili še žrtve komunizma. Sledijo poglavja o duhovnih poklicih iz mirenške župnije, o župniji po drugem vatikanskem koncilu in o življenju župnije danes. Posebej je prikazan Mirenski grad, dragoceni biser Mirna, potem pa še podružnica Orehovlje ter nekdanji mirenski podružnici Rupa in Peč, ki sta po vojni končali na drugi strani meje. Na koncu je podana še kulturnozgodovinska podoba župnije. Poleg besedila je knjiga tudi prava zakladnica fotografij.

